

Väylänvarrella – Tieteidenvälisen dialogin soveltamisesta luontomatkailukohteiden suunnitteluun

Miia Mäkinen, Oulun yliopisto, Teknillinen tiedekunta, Arkkitehtuurin yksikkö
Outi Rantala, Lapin yliopisto, Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI)
Kaarina Tervo-Kankare, Oulun yliopisto, Maantieteen tutkimusyksikkö, matkailumaantiede

Abstract

In this article, we describe and examine the process and outcomes of collaborative and multidisciplinary dialogue and field course project, the aim of which was to study, develop, and test multidisciplinary dialogue as a design method for nature-based tourism. We aim to increase collaboration between architecture and tourism, and thus, develop more interactive planning methods that enable us to sensitize ourselves to the relationship between human and nature. In so doing, we work towards creating a supportive environment for a design method that enhances human-nature interaction. We want to provide a basis for developing tourism concepts that focus on experiencing localities and the natural environment, and are driven by them, rather than just the needs of the tourism industry. The concept of dwelling, as interpreted by Norberg-Schulz, plays a central role in this article. It guides our examination of the process and the stages required for creating an experience-based understanding of the possibilities offered by the surrounding nature. According to our findings, time is one of the most important aspects in enabling dwelling and interaction in this kind of planning process. Our concluding remarks are that dwelling, stopping, experiencing and active interaction with diverse actors (not just human actors!) can yield more polyphonic planning processes, even though they cannot dissolve all the challenges identified in participatory planning.

Keywords: dwelling, participatory tourism planning, architecture, human-nature relationship

Johdanto

Ihmisen kehollisuuden ja meitä ympäröivän materiaalisen maailman välistä suhdetta on viime aikoina tarkasteltu entistä enemmän erityisesti uusmaterialistisen lähestymistavan sisällä (esim. Rautio, 2013; Springgay & Truman, 2018). Tavoitteena on ollut tuoda analyttisen tarkastelun kohteeksi päivittäisiä arjen vuorovaikutuksissa olemisen käytänteitä – sekä osallistua avoimesti ei vain inhimillisten arvojen ja käsitteiden maailmaan vaan myös ”enemmän kuin inhimilliseen” maailmaan (Johnston, 2008; Kinnunen, 2017). Myös suomalaisen matkailututkimuksen piirissä huomion kohteeksi on nostettu vuorovaikutuksessa oleminen luonnon kanssa arjessa ja lomalla, joko luonnon toimijuuden (esim. Valkonen, 2011) tai luonnon ja ihmisen välisten kohtaamisten näkökulmasta (esim. Rantala, 2017; Äijälä, 2016). Pyrkimyksenä on tavoittaa ei-inhimillisten toimijoiden rooli ja ymmärtää uusin tavoin enemmän kuin inhimillistä maailmaa. Taustalla on halu tunnustaa perinteisen romanttisen tai autenttisen luonnon toimijuuden sijaan suhteellinen toimijuus, joka on usein pohjimmiltaan luovaa (Clope & Jones, 2001).

Kuvaamme artikkelissamme matkailun ja arkkitehtuurin välistä yhteistyötä, jonka perimmäisenä tavoitteena on ollut edistää ja tukea ihmisen ja luonnon välisen vuorovaikutuksen huomioimista uusin tavoin luontomatkailun kontekstissa. Tavoitteenamme on pohjustaa uudenlaisten, vuorovaikutteisten suunnittelumenetelmien kehittämistä, jotka korostavat ei vain paikallisuuden vaan myös luonnon toimijuuden huomioimista luontoon perustuvan matkailun kehittämisessä. Vaikka luontomatkailukohteiden suunnittelu ja kehittäminen ovat muuttuneet aiempaa osallistavammiksi ja vuorovaikutteisemmiksi prosesseiksi (Timothy & Tosun, 2003), niihin liittyy silti monenlaisia haasteita, kuten luonnon arvottaminen ja tuotteistaminen eri toimijoiden näkökulmista (esim. Mettiäinen, 2007; Mettiäinen, Rantala & Uusitalo, 2007; Saarinen, 2017). Vuorovaikutteinen ja osallistava suunnittelu nähdään joka tapauksessa aiempia suunnittelumalleja demokraattisempana menetelmänä. Tässä artikkelissa kuvailemme tieteidenvälisen yhteistyö tähtää vuorovaikutteiseen suunnitteluun, jossa eri asiantuntijoiden välinen yhteistyö on tärkeää mutta jossa keskeiseen rooliin nousevat paikallisuuden ja luonnon kokeminen. Tällöin mahdollisuudet ympäristöä ja paikallisuutta kunnioittavan matkailun kehittämiseen paranevat.

Olemme kehittäneet matkailun ja arkkitehtuurin välistä yhteistyötä dialogin kautta – ajatuksenamme on, että vuorovaikutteinen suunnittelu edellyttää keskusteluyhteyttä eri tieteenalojen edustajien, suunnitteluun osallistuvien tahojen ja erilaisten toimijoiden (kuten luonnon) välillä. Artikkelissamme tarkastelemme juuri tieteidenvälistä keskusteluyhteyttä ja sen luomia mahdollisuuksia herkistyä ei-inhimillisille toimijuuksille. Näemme tämän keskusteluyhteyden osana vuorovaikutteista suunnitteluprosessia. Keskitymme tiedeyhteisön ja luonnon väliseen yhteyteen emmekä esimerkiksi paikallisten toimijoiden, matkailijoiden, matkailuyrittäjien tai päättäjien osallisuuteen suunnitteluprosessissa.

Empiirisinä kohteina yhteistyössämme ovat toimineet Varangin niemimaa Pohjois-Norjassa ja Väylänvarsi Kolarissa. Varangin niemimaalla sijaitsee useita Biotope-arkkitehtitoimiston suunnittelempia moderneja laavuja, joita käytimme aluksi kahden tutkijan välisen dialogin kontekstina (Rantala & Mäkinen, 2018). Sovelsimme Varangin niemimaalla kehittämäämme dialogin menetelmää kansainvälisellä kenttäkurssilla Väylänvarrella syksyllä 2017. Tavoitteenamme oli tuoda eri

alojen tutkijat – ja kenttäkurssilla myös opiskelijat – vuorovaikutteiseen kanssakäymiseen, jonka tulemana syntyisi alustavia kehittämisideoita luontosuhdetta syventävistä luontomatkailukoh-teista ja -rakenteista. Halusimme näin ulottaa dialogin kahden tutkijan välisestä keskusteluyh-teydestä laajemmaksi tieteidenväliseksi vuorovaikutteiseksi suunnitteluprosessiksi.

Artikkelimme aluksi esittelemme lyhyesti lähestymistapamme teoreettiset lähtökohdat. Päähuomiomme kiinnittyy Väylänvarrella toteutetun vuorovaikutteisen kanssakäymisen eri vaiheiden tarkasteluun *asuttamisen* (*dwelling*, ks. Heidegger, 1977; Ingold, 2000) käsitteen avulla. Kuvaamme aluksi aineiston tuottamista kolmivaiheisena prosessina, jossa kuljetaan empiiri-seltä kentältä kohti suunnittelun kenttää. Kuljetamme tekstissämme Varangin niemimaan ja Väylänvarren aineistoja rinnakkain. Asuttamisen käsite on toiminut analyttisenä työvälinee-nä alusta asti Varangin niemimaalla käynnistyneessä dialogissa, mutta se on saanut uutta si-sältöä ja uusia teoreettisia tausta-aineistoja dialogin eri vaiheissa. Väylänvarren kokemuksen tarkastelussa sovellamme Christian Norberg-Schulzin (1985) luomia paikallisen, kollektiivisen, julkisen ja yksityisen asuttamisen muotoja. Lopuksi kiinnitämme huomiota erityisesti siihen, millä tavoin asuttamisen ja luonnolle herkistymisen kokemuksia saavutettiin Väylänvarrella, ja pohdimme, kuinka keskusteluyhteyden syntymistä luontomatkailukohteiden suunnittelupro-cessissa voidaan edistää.

Teoreettiset lähtökohdat

Kestävän matkailun suunnittelussa korostetaan usein paikallistasolta lähtevää toimintaa, alueen elinkeinojen kokonaisvaltaista huomioimista ja erilaisten toimijoiden, kuten paikallis-ten järjestöjen ja ei-kaupallisten tahojen, ottamista mukaan suunnitteluun (Hynönen 2002, 145; Mettiäinen, 2007). Matkailuun liittyvässä suunnittelussa osallisuuden ja paikallisuuden kysy-mykset nousevatkin usein esille. Osalliseksi voidaan laskea kuuluvan laajasti erilaisia toimijoi-ta paikallisista asukkaista ja yhdistyksistä viranomaisiin ja etujärjestöihin (Mettiäinen, 2007). Parhaimmillaan vuorovaikutteinen suunnitteluprosessi yhdistää erilaisia osallisia ja kerryttää sosiaalista pääomaa – sikäli kuin suunnittelussa tapahtuu yhteisöllistä oppimista, jota voidaan-kin pitää prosessin päätavoitteena (Randolph, 2004, 59).

Artikkelissamme kiinnitymme vuorovaikutteiseen suunnitteluprosessiin reflektioivasta, eri tieteenalojen välisestä dialogista ja ympäristön havainnointiin herkistävästä menetelmästä – emme niinkään perinteisen vuorovaikutteisen suunnittelun ja osallisuuden kysymyksistä – käsin. Tavoittemme on kylläkin nostaa esille ei-inhimillisen toimijuuden roolia suunnittelus-sa, erityisesti kehittämässämme dialogin menetelmässä. Reflektioivassa tieteenalojen välisessä dialogissa tavoittemme on ollut kehittää työskentelytapoja, jotka mahdollistavat herkistymisen luonnossa ja moniaistissa kokemuksissa läsnä olevalle tiedolle. Tim Ingold (2011, s. 73) kuvaa tällaista tutkimisen tapaa kulkemiseksi maailmassa sen sijaan että liikkuisimme maan pinnalla. Tällöin emme havainnoi vain maiseman osia vaan myös sitä, miten esimerkiksi tuulet ja säätilat vaikuttavat mielialoihimme, olemiseemme ja motivaatioomme. Ingoldin ajatus voidaan linkit-tää matkailusuunnitteluun, joka on kohdistettu matkailijoille, jotka asuttavat paikkoja eivätkä ainoastaan vieraile niissä (Veijola & Falin, 2014).

Asuttamisen käsite, joka valikoitui menetelmämme keskiöön, viittaa keholliseen, kokonaisvaltaiseen osallistumiseen arkisiin käytäntöihin (Obrador Pons, 2003). Martin Heideggerin esittämää asuttamisen käsitettä on kehittänyt eteenpäin erityisesti Tim Ingold, mutta sitä ovat kehittäneet myös monet muut tutkijat, eikä suhtautuminen käsitteeseen ole ollut ristiriidatonta (ks. Cloke & Jones, 2001). Asuttamiseen sisältyvä ajatus luonnon ja kulttuurin sekä kehon ja mielen välisten vastakkainasetteluiden purkamisesta ja keskittymisestä niiden sijaan maailmassa läsnäolemisen tapoihin on keskeinen, kun erilaisia toimijuuksia pyritään tuomaan esiin. Läsnäolomme ja olemisemme maailmassa voidaan nähdä olevan aina kontekstisidonnaista, elettyä (Ingold, 1995, Cloken & Jonesin, 2001 mukaan).

Asuttamisen käsitettä on viime aikoina sovellettu myös esteettisen tietämisen kontekstissa, jolloin juuri käytännöllinen ja avoin läsnäolo niin inhimillisten kuin ei-inhimillisten toimijoiden (kuten eläinten) kanssa toimittaessa korostuu (Johnston, 2008). Pyrimmekin asuttamisen kautta hermistymään sekä tutkimuksen ja suunnitteluprosessien kohteena olevassa ympäristössä että meissä itsessämme läsnä olevalle tiedolle. Sen lisäksi, että asuttamisen näkökulma on ollut läsnä ”maailmassa olemisen tapana” yhteistyössämme empiirisellä kentällä ja dialogin eri vaiheissa, sovellamme sitä artikkelin keskusteluosiossa erityisesti arkkitehtuurin käsitteenä. Christian Norberg-Schulzin (1985) luomat paikallisen, kollektiivisen, julkisen ja yksityisen asuttamisen muodot voidaan liittää erilaisiin tiloihin – kuten julkisiin rakennuksiin ja yksityisiin koteihin (Habib & Khosro Sahhaf, 2012). Tässä yhteydessä on mielestämme kuitenkin parempi välttää lokerointia – sen sijaan on tärkeämpää tunnistaa asuttamisen muotoihin sisältyviä erasteisia tiloja ja vyöhykkeitä (kuten esimerkiksi yksityisempiä paikkoja julkisissa tiloissa ja toisaalta yksityistiloista löytyviä paikkoja, joihin voi kokoontua ja vastaavasti vetäytyä) sekä testata asuttamisen eri muotoja suunnitteluprosessissa.

Ympäristön havainnointia tieteidenvälisessä dialogissa

Käytännössä testasimme aluksi dialogiin pohjautuvaa vuorovaikutteista menetelmää matkailututkijan ja arkkitehdin välillä (ks. Rantala & Mäkinen, 2018). Tämän jälkeen pilotoimme syntyneitä ideoita yliopisto-opiskelijoiden, kunnan edustajien ja muiden tutkijoiden kanssa. Kuvaamme seuraavaksi tämän dialogin kolmivaiheisen prosessina, joka kulkee empiiriseltä kentältä kohti konseptuaalisen suunnittelun kenttää. Kuljetamme tekstissä rinnakkain kuvausta Varangin niemimaan ja Väylänvarren dialogista. Pyrimme näin esittämään, miten kolmivaiheinen, kahden tutkijan välinen dialogi laajennettiin kohti moniäänisempää vuorovaikutteisen suunnittelun prosessia.

Vaihe 1

Varangin niemimaan kontekstissa toteutetun dialogin ensimmäisen vaiheen muodostivat yhteisesti jaetut ja reflektoidut kokemuksemme kesällä 2015 toteutetuista erillisistä matkoistamme Varangin alueelle (kuva 1). Tutustuimme matkoillamme Biotope-arkkitehtitoimiston suunnittelemiin lintujen tarkkailulaavuihin viettämällä aikaa laavuilla, yöpymällä niiden läheisyydessä, haastattelemalla laavut suunnitellutta arkkitehtiä ja tutustumalla laavuja koskeviin kuvauksiin (ks. Rantala & Mäkinen, 2018).

Kuva 1. Asuttamassa moderneja laavuja. (Kuvat: Miia Mäkinen & Outi Rantala.)

Väylänvarressa vuorovaikutteinen yhteistyömme käynnistyi yhteisellä keskustelulla meidän tutkijoiden ja kunnan edustajien kesken. Kolarin kunnalla oli vireillä ajatus Väylänvarren lohireitin kehittämisestä matkailureittinä, niin että se tukisi ja laajentaisi kunnan muita jo olemassa olevia matkailupalveluita sekä toisaalta vahvistaisi reitin nykyistä matkailukäyttöä. Tutkijoina taas etsimme sopivaa kohdetta kansainvälistä, monitieteistä kenttäkurssiamme varten, sillä halusimme soveltaa Varangin kontekstissa luomaamme konseptia pohjoissuomalaisen luontomatkailukohteen suunnitteluun. Koimme Väylänvarren reitin hedelmälliseksi lähtökohdaksi kurssille, koska sen ympäristö on pitkälti luonnontilainen ja matkailuinfrastruktuuria on vain vähän. Toisaalta jo jossain määrin olemassaoleva pienimittakaavainen matkailukäyttö, alueen historia ja ohjajava matkailijavirta lisäsivät myös osaltaan kohteen sopivuutta tarkoitukseemme. Reitti ja alue tuntuivatkin tarjoavan juuri toivomamme lähtökohdat ympäristöä ja paikallisuutta kunnioittavan ja niihin sopeutuvan matkailun kehittämiseen – jolloin ei tavoitella ylisuuria matkailijamääriä ja pyritään välttämään suurellista rakentamista pelkästään matkailun ehdoilla ja sen tarpeisiin.

Väylänvarren reitillä on pituutta reilut 70 kilometriä Pellon ja Kolarin välillä. Vaikka reittiä olisi ollut mielenkiintoista lähteä tutkimaan myös täysin avoimelta pohjalta, olisi se kokonaisuudessaan ollut liian laaja ja mahdoton lähtökohta viikon kestäväälle kenttäkurssillemme. Tarvitsimme selkeät paikat, joiden pohjalta opiskelijat pääsisivät suhteellisen nopeasti kiinnittymään ympäristöön ja aihepiirin teemoihin. Kunnan edustajien kanssa pystyimme valitsemaan etukäteen reitin varrelta yhdeksän eri paikkaa (kuva 2), joista useimmissa oli jo valmiiksi pysähtymispaikka ja joissakin myös muita yleisiä toimintoja tai palveluita, kuten veneenlaskupaikka, uimaranta, nuotiopaikka tai käymälät.

Kuva 2. Kartta Väylänvarren reitistä.

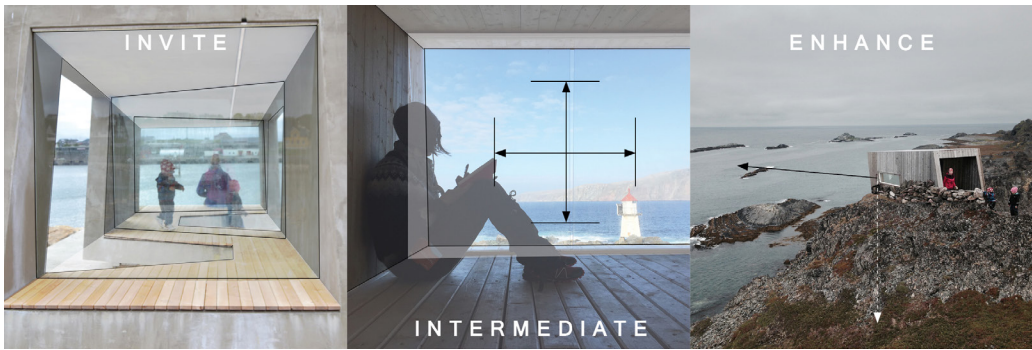
Valitut yhdeksän paikkaa esiteltiin opiskelijoille kenttäkurssin aloituspäivänä suullisesti sekä karttojen ja kuvien muodossa. Opiskelijat jaettiin neljään 7–8 henkilön ryhmään, joista jokaisessa oli sekä matkailututkimuksen, matkailumaantieteen että arkkitehtuurin opiskelijoita. Koska opiskelijaryhmämme oli kansainvälinen, pyrimme luomaan ryhmiä, joissa olisi edustettuina useampia kansallisuuksia. Ryhmät ohjeistettiin käyttämään koko ensimmäinen ryhmätyöpäivä reittiin tutustuen ja reitin tunnelmaa ja ympäristöä aistien: ajamaan koko Väylänvarren reitti läpi, pysähtymään erityisesti näihin yhdeksään ennalta esiteltyyn paikkaan ja asuttamaan itsensä reitille. Ohjeistimme ryhmiä tuntemaan, näkemään ja kuulemaan, keräämään kokemuksia, kytkeytymään ympäristöön ja tekemään asioita pelkän havainnoinnin sijaan. Kehotimme myös jakamaan kokemuksia ryhmissä ja puhumaan niistä sekä tallentamaan kokemuksia eri tavoin: kuvin, videoin, muistiinpanoin, runoin, kartoin ja piirtäen. Kurssia varten perustettiin oma Facebook-ryhmä, jonne opiskelijat ja tutkijat jakoivat kuvia ja videoita (kuvat 3–4).

Kuvat 3–4. Tuntemassa, näkemässä ja kuulemassa Väylänvarrella. (Kuvat: Miia Mäkinen & Outi Rantala.)

Vaihe 2

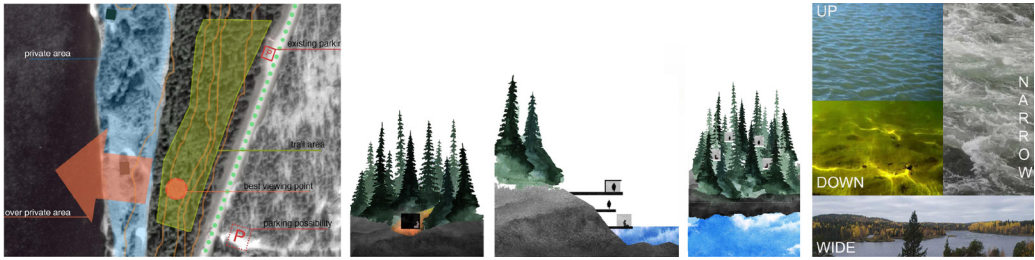
Varangin niemimaalla dialogimme toinen vaihe koostui huomioiden ja kokemusten tuomisesta tieteellisten käsitteiden ja viitekehysten piiriin. Muodostimme dialogin ensimmäisessä vaiheessa tekemiemme huomioiden pohjalta kolme väitettä, jotka kuvaavat laavujen ominaisuuksien vaikutusta ihmisen luontoyhteyteen ja sen vahvistamiseen. Nämä olivat: (1) Laavut kutsuvat meitä pidemmälle luontoon tai pysymään tietyllä alueella. Laavut kutsuvat meitä olemaan ja toimimaan tietyllä tavalla: pysähtymään, leikkimään, tekemään nuotion, syömään ja nukkumaan. (2) Laavut toimivat välittävänä elementtinä urbaanin ja luonnonympäristön välillä sekä ihmisen ja luonnon välillä suojaten meitä liialta luonnolta. (3) Samanaikaisesti laavut auttavat meitä rajaamaan näkymiä ja keskittämään aistikokemuksia, ja kyvyllään korostaa luonnonympäristön ominaisuuksia ne kutsuvat meitä viipymään pidempään luonnossa. Nimesimme väitteet sen mukaan, miten ne vaikuttavat matkailijan käytäntöihin: laavut kutsuvat, välittävät ja korostavat (kuva 5; Rantala & Mäkinen, 2018).

Kuva 5. Yhteisten väitteiden muodostuminen. (Kuvat: Outi Rantala, Ville Virta & Jarmo Rinkinen.)

Väylänvarrella aloituspäivän jälkeiset ryhmätyöpäivät vietettiin ryhmissä, kukin ryhmä tutustuen valitsemiinsa yksittäisiin kohteisiin. Ryhmien valinnat pohjautuivat ensimmäisen päivän kokemuksiin, luonnoksiin ja keskusteluihin, joita ryhmäläiset kävivät sekä keskenään että meidän tutkijoiden (matkailututkijan ja arkkitehtuurin tutkijan lisäksi maantieteilijä) ja kunnan edustajan kanssa. Erityisesti keskustelut ja kohteisiin tutustuminen paikallisen projektipäällikön opastuksella nousivat keskeiseen rooliin. Projektipäällikkö oli kerännyt Kolarin kylien kehittämishankkeessa tarinoita ja tietoa Kolarin kunnan ja Väylänvarren historiasta ja käsikirjoittanut tarinoiden pohjalta näytelmän. Hän osasi herättää Väylänvarren historian eloon ja innosti ja kannusti ryhmiä panostamaan ideoihinsa, heittäytymään suunnittelutyöhön ja eläytymään paikan henkeen. Kunnan tiedottaja seurasi ryhmien työskentelyä ja tiedotti työstä ja ideoista kunnan Facebook-sivuilla, mikä osaltaan kannusti ja motivoi ryhmiä ja toi dialogiin mukaan laajemman keskustelufoorumin.

Kukin ryhmä työsti kenttätyöpäivien jälkeen oman ideansa Väylänvarren kehittämiskohdeesta konkreettisemmaksi esitykseksi. Esitysten nimet olivat Mielikkitie, Kelluvat mökit (Floating cabins), Vastakohtat (Opposites) ja Jokien kohtaaminen (Where the rivers meet). Ryhmät ideoivat kehittämissuunnitelmia sekä koko reitille että yksittäisiin kohteisiin reitin varrelle. Tuotoksia olivat esimerkiksi informaatiokyltit, jo olemassa olevan infrastruktuurin ja lyhyiden patikointikohteiden esille tuominen – mutta myös uudet moniaistiset kohteet, joissa yhteys luontoon olisi läsnä yllättävinkin tavoin ja joissa päästäisiin veden ylle ja alle, metsän sisään ja kosken äänien äärelle (kuva 6). Tuotoksissa välittyi hyvin ajatus kolmesta ei-inhimillisestä toimituksesta ilmentävästä elementistä (kutsuminen, välittäminen ja korostaminen), joita toivoimme opiskelijoiden hyödyntävän suunnitelmissaan.

Kuva 6. *Jokien kohtaaminen* (Kirsi Kuusisto, Tiina Mäki-Petäjä, Ibolya Nagy, Anna Pietilä, Phoebe Tso & Vilho Vähämäki), *Mielikkitie* (Arwa Benkherouf, Kristiina Heikura, Annette Krause, Kati Kyyrö, Antto Lehto, Michelle Spinei & Tiina Walin-Jatkola) ja *Vastakohtat* (Margret Wendt, Kaisa Klemetti, Ella Björn, Johanna Merk, Dohee Kim, Marjaana Juujärvi & Santtu Hyvärinen).

Viikon päätteeksi työt esiteltiin Kolarin kunnantalolla kunnan edustajille, muille kurssilaisille sekä meille kurssin opettajina toimineille tutkijoille. Esittelyjen yhteydessä keskusteltiin syntyneistä ideoista, tehdyistä havainnoista ja siitä, mitkä oivalluksista haluttaisiin kehittää pidemmälle. Kunnan edustajat kommentoivat ryhmien töitä erityisesti käytännön näkökulmasta ja tutkijat aiemman tutkimustiedon ja kurssin aikana kokemansa pohjalta. Paikallisten lehtien ja sosiaalisen median alustojen edustajat jakoivat tietoa esitellyistä töistä omien kanaviensa kautta paikallisille asukkaille ja toimijoille.

Vaihe 3

Dialogimme kolmannessa vaiheessa Varangin niemimaalla kehitimme ja tutkimme edelleen väitteitä suunnittelemalla kolme tilakonseptia tukemaan ja vahvistamaan eri luonnonelementtien – veden, taivaan ja tuulen – kokemuksellisuutta (kuva 7). Vaiheessa kaksi muodostamiemme väitteiden avulla toimme tilakonsepteihin tietoa, jonka olimme saavuttaneet asuttamalla laavuja ja herkistymällä kuulemaan sekä luonnossa läsnä olevaa tietoa että meillä tutkijoilla – matkailututkijalla ja arkkitehtuurin tutkijalla – itsellämme olevaa tietoa.

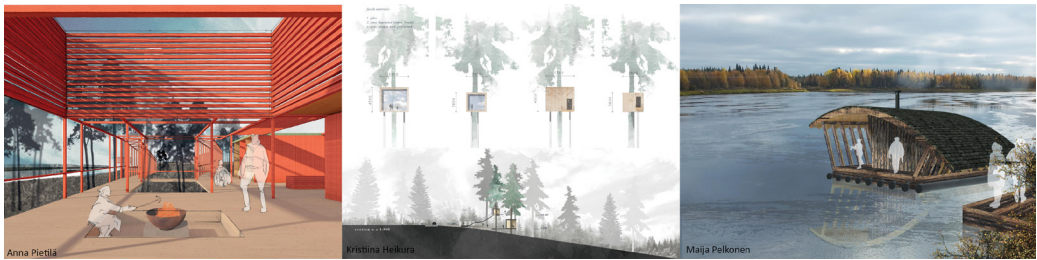

Kuva 7. Tilakonseptit hahmottuvat. (Kuvat: Miia Mäkinen.)

Tilakonseptien ideana oli rekonstruoida muodostamamme kolme väitettä konkreettisiksi suunnittelukonsepteiksi – kuitenkin niin, että konsepteja voitaisiin soveltaa erilaisiin ympäristöihin ja paikkoihin. Arkkitehtuurissa tilakonseptit viittaavat suunnitteluun, jossa arkkitehtonisia piirteitä hahmotetaan ja kuvataan sekä visuaalisesti että tekstuaalisesti. Sovelsimme

tätä ajatusta siten, että käytimme tilakonsepteja ikään kuin väitteidemme testiympäristönä. Muodostamamme kolme väitettä loivat pohjan, josta tilakonseptit kasvoivat. Konseptit eivät ole kuitenkaan palautettavissa takaisin yksittäisiin väitteisiin. Konseptit kuvaavat ja visualisoivat esimerkiksi sitä, kuinka vesi voi houkuttaa meitä huomioimaan erilaisia ympäristön ulottuvuuksia ja herkistymään eri aistien käytölle – ja kuinka suunnittelun avulla voimme vahvistaa eri aistien roolia ja valittujen ympäristön ulottuvuuksien tuomista huomion kohteeksi (ks. Rantala & Mäkinen, 2018).

Väylänvarren ryhmäläiset veivät kurssin jälkeen ideoitaan eteenpäin kukin oman tieteenalansa keinoin – joko kehittämällä arkkitehtuurikonsepteja tai työstämällä kehittämissuunnitelmia (kuva 8). Tutkijat ovat puolestaan käyttäneet Väylänvarren ideoita ja kokemuksia osana vuorovaikutteisten menetelmien kehittämisen prosessia sekä tutkimusaineistona ja uusien kurssien lähtökohtana.

Kuva 8. Arkkitehtiopiskelijoiden suunnitelmia (Anna Pietilä, Kristiina Heikura & Maija Pelkonen).

Herkistyminen luontoympäristölle dialogin aikana

Sovellamme seuraavaksi Norberg-Schulzin (1985) luomia paikallisen, kollektiivisen, julkisen ja yksityisen asuttamisen muotoja sen tarkasteluun, miten asuttaminen toteutui dialogimme eri vaiheissa. Arvioimme myös prosessin toimivuutta, siihen liittyviä haasteita ja sen tuomia mahdollisuuksia luontomatkailun suunnittelun kontekstissa.

Asettuminen paikkaan (*Natural dwelling*)

Norberg-Schulzin (1985) mukaan asuttaminen liittyy paikan ominaisuuksiin ja merkitsee eräänlaista ystävystymistä luonnollisten paikkojen kanssa. Kenttäkurssin rajallinen aika vaikutti suuresti ystävystymiseemme Väylänvarren kanssa. Aikajanan pituus olikin yksi merkittävä ero tarkastelemiemme Varangin asuttamisen ja Kolarin kenttäkurssiviikon aikaisen asuttamisen välillä. Varangissa asutimme paikkaa lomamatkojen aikana ja keräsimme itsellemme materiaalia matkasta. Toisaalta asuttamisen voi ajatella jatkuneen vielä pitkään matkojemme jälkeenkin, kun annoimme muistoillemme aikaa mielissämme, jaoimme kokemuksiamme ja keskustelimme niistä. Kolarin kenttäkurssi taas tapahtui pääosin viikon aikajanan sisällä, jolloin yhtäaikaaisesti sekä kerättiin kokemuksia paikasta että pyrittiin työstämään niistä syntyneitä ajatuksia ja kokonaisuuksia yksin ja yhdessä muiden kanssa. Toki jokainen jatkoi omaa prosessiaan kurssiviikon jälkeenkin omien ajatusten jatkaessa eloaan ja harjoitustyön edistyessä. Mahdollisuutta herkistyä kokemiselle näin lyhyessä ajassa pyrittiin helpottamaan hyvin avoimilla tavoitteilla ja

tehtävänasetteluilla. Tietoisuus siitä, että viikon aikana tulisi pystyä keskustelemaan kokemuk-
sistaan ja saada työstettyä yhteistä materiaalia, aiheutti kuitenkin mahdollisesti osallistujissa
painetta ja vaikeutti herkistymistä luonnon kokemiselle ja sen merkityksen pohtimista.

Carina Ren, René van der Duim ja Gunnar Thór Jóhannesson (2018) kuvaavat matkailu-
tutkimusta ”maailmassa olemisena” (*being-in-the-world*, ks. Heidegger, 1977; Ingold, 2011). Täl-
lä he haluavat korostaa sitä, että matkailun tutkimusprosesseihin kuuluu usein olennaisena
osana paikkasidonnaisuus ja osallisuus ympäristöön, mikä puolestaan korostaa luovuuden ja
erilaisten verkostojen merkitystä. Tuoreessa väitöskirjassaan Tarja Salmela (2018; ks. myös Sal-
mela ym., 2017) niin ikään kuvaa luontomatkaillen tutkimista kehollisena kokemuksena, jos-
sa luonnon ja ihmisen välistä erottelua voidaan purkaa juuri osallisuuden kokemusten kaut-
ta. Voidaankin ajatella, että kollektiivinen ystäväystyminen paikkaan, silloin kun se tapahtuu
moniaistisesti ja kehollisesti, toimii yhtenä avaintekijänä dialogimaisessa luontomatkaillen
suunnitteluprosessissa. Aikataulullisia haasteita voidaan tällöin pyrkiä ratkaisemaan rakenta-
malla suunnitteluprosessiin ”paikkaan ystäväystymisen” vaihe, joka on mahdollisimman vapaa-
muotoinen. Esimerkiksi kenttäkurssin aikana opiskelijat saivat tukea tutkijoilta ja paikalliselta
projektipäälliköltä, mutta he saivat itse suunnitella, kuinka ja missä aikataulussa tutustuivat
kohteisiin.

Yhteisöllinen asuttaminen (Collective dwelling)

Norberg-Schulz (1985) näkee yhteisöllisen asuttamisen kohtaamisina, ideoiden ja tunteiden
jakamisena – kyse on elämän kokemisesta mahdollisuuksien moninaisuutena. Kollektiivinen
asuttaminen on hänelle kokoontumisen paikka ja muoto, löytämisen ja mahdollisuuksien tila
sekä elämisen rikkauden kokemista. Vuorovaikutteisen suunnitteluprosessin näkeminen kes-
kusteluyhteyden rakentamisena ja rakentumisena eri toimijoiden välillä kytkeytyy monin ta-
voin yhteisöllisen asuttamisen ideaan, sillä keskusteluyhteyden rakentaminen ja rakentuminen
edellyttävät kykyä ja halua jakaa tunteita ja mahdollisuuksien moniaisuutta – mutta myös ky-
kyä ottaa vastaan ja kuulla muiden ideoita ja kokemuksia. Emily Höckertiä (2018) mukaillen
keskusteluyhteyden voidaan ajatella edellyttävän suunnitteluprosessiin osallistuvilta valmiutta
keskeyttää oma tietämisen ja olemisen tapa sekä valmiutta toimia vastavuoroisesti ja vastuulli-
sesti suunnitteluprosessissa. Niin ikään Ingold (2011) kuvaa olemistamme maailmassa arkisten
ympäristöjemme rikkaudessa läsnä olemisena ja kohtaamisissa tapahtuvana improvisaationa,
joka perustuu kykyymme havainnoida meidän ja muiden läsnäoloa maailmassa.

Opiskelijat ja tutkijat asuivat kenttäkurssin ajan yhdessä vanhalla kyläkoululla, jossa ryh-
mät jakautuivat eri majoitushuoneisiin, illallisen valmisteluvuorossa oleviin ryhmiin sekä sau-
nojien ryhmiin. Ryhmien sekoittuminen ja yhdessä vietetty vapaa-aika sekä epämuodollinen
ryhmätyöaika edesauttoivat kollektiivisen asuttamisen kokemuksen syntymistä sekä valmiut-
ta pysähtyä kuulemaan kanssatutkijoiden tietoa ja paikan moninaisia toimijuuksia. Niin ikään
paikallisen projektipäällikön avoin ja kannustava asenne kutsui opiskelijoita ja tutkijoita kuu-
lemaan historian ääntä eri paikoissa ja tarinoiden muodossa kerrottua tietoa – ja jakamaan
omia tarinoita, joissa niin inhimilliset kuin ei-inhimilliset toimijuudet olivat läsnä.

Monitieteisyys tuo kuitenkin haasteita keskusteluyhteyden rakentamiseen. Eri tieteen-
aloja edustavilla opiskelijoilla oli omat kurssitehtävänsä, joihin heidän osallisuutensa ryh-

mätöissä tähtäsi. Lisäksi heillä oli yhteisen viitekehyksen ja yhteisten väitteiden lisäksi omat kurssimateriaalinsa, joihin heidän tuli tutustua. Yhteisöllisen asuttamisen näkökulmasta keskusteluyhteyttä voitaisiin paremmin pyrkiä tietoisesti rakentamaan avaamalla keskeisiä, eri tieteenalojen käsitteitä tarkemmin kaikille osallistujille. Tämä ehkäisisi turhautumisen tunteita ja houkuttelisi vastavuoroiseen pyrkimykseen ymmärtää toista osapuolta. Lisäksi uusien näkökulmien tavoittaminen voi herkistää luontoympäristön havainnoimiselle uusien tavoitteen – joko kiinnittämällä huomiota tilan ulottuvuuksiin tai esimerkiksi erilaisiin matkailullisiin tavoitteisiin, joita suunnittelun kohteina oleviin paikkoihin kiinnittyy.

Julkinen asuttaminen (Public dwelling)

Julkinen asuttaminen viittaa yhteisistä arvoista sopimiseen, valintojen tekoon sekä jäseny- neempään yhdessä olemisen tapaan (Norberg-Schulz, 1985). Voidaan ajatella, että kenttäkurs- sin tehtävänanto toimi jonkinlaisena virikkeenä jäsenyneeemmälle yhdessä olemisen tavalle. Tehtävänanto oli kuitenkin rakennettu hyvin väljäksi, jotta se mahdollistaisi opiskelijoista it- sestään nousevien ideoiden ja kokemusten esiintuomisen ja herkistymisen paikassa itsessään läsnä olevalle tiedolle. Huomasimmekin, että tehtävänanto oli arkkitehtuurin opiskelijoille liian avoin lähtökohta pohdittaessa, mitä, miten ja minne mahdollisesti rakennettaisiin. Tämä puolestaan sai heidät omissa jatkoharjoitustöissään pohtimaan ja kyseenalaistamaan tilaohjel- maansa liian pitkään, jolloin he eivät päässeet etenemään itse suunnittelutyössä riittävän no- peasti. Näin he eivät myöskään päässeet olennaisimman pariin: suunnittelun kautta rakenne- tun ja rakentamattoman tilan välisen suhteen pohdiskeluun. Selkeämpi ja rajatumpi lähtökohta voisi helpottaa alkuun ja aiheen ytimeen pääsyä sekä helpottaa ryhmän sisäistä keskustelua, vaikka se sulkeekin joitain mahdollisuuksia ulkopuolelle. Toisaalta rajatun tehtävänannon si- sällä voidaan pyrkiä rakentamaan tavoitteellisesti edellä mainittuja paikan asuttamisen ja kol- lektiivisen asuttamisen tilaisuuksia. Tällöin kokemiselle ja oleilulle yhdessä paikassa jäisi mah- dollisesti enemmän aikaa sen sijaan, että aikaa käytettäisiin aluksi hyvinkin vapaamuotoiseen paikkoihin ja ympäröivään luontoon herkistymiseen.

Osa opiskelijaryhmistä jäi ”loukkuun” keskustelemaan siitä, pitäisikö ylipäänsä rakentaa mitään, mikä viittaa juuri julkisen asuttamisen muotoon. Samoin osa opiskelijoista huomioi alueen suunnitteluun liittyviä realiteetteja (maanomistusolot, kustannukset ym.) enemmän kuin toiset, mikä vaikutti osaltaan konkreettisen lopputuloksen syntymiseen. Erilaiset arvot ja perehtyneisyys esimerkiksi alueen matkailun kehittymiseen ja paikallisiin matkailustrategioi- hin nousivat välillä ristiriitaan henkilökohtaisten kehollisten kokemusten ja aistikokemusten kanssa ja edellyttivät valintojen tekoa.

Matkailua ei tulisi nähdä yhtenä pysyvänä tai ennalta määriteltynä elinkeinona vaan erilai- sissa suhteissa ja erilaisten toimijoiden kautta määrittävänä toimintana (Ren & Jóhannesson, 2018). Niin ikään juuri ne valinnat, joita vuorovaikutteisessa suunnitteluprosessissa tehdään ja joista neuvotellaan sekä omiin tieteenalakäytäntöihin että henkilökohtaisiin ja kollektiivisiin kokemuksiin vedoten, tuottavat osaltaan matkailusta tietynlaista. Tällöin mahdollistuu myös luontomatkoilun tuottaminen ja suunnittelu luonnossa olemiselle herkistyen ja eri toimijuuk- sia kunnioittaen.

Yksityinen asuttaminen (Private dwelling)

Yksityinen asuttaminen on henkilökohtaisten valintojen tekemistä, oman identiteetin määrittelyä ja kehittämistä – omassa rajatussa maailmassa (Norberg-Schulz, 1985). Yksityistä asuttamista voidaan nähdä tapahtuvan koko vuorovaikutteisen suunnitteluprosessin ajan, kun suunnitteluprosessiin osallistutaan tietystä positioista käsin – kuka arkkitehtina, kuka matkailututkijana, kuka maantieteilijänä, paikallisena asukkaana, opiskelijana, asiantuntijana tai ulkopuolisena henkilönä. Eri positioiden kautta voidaan toisaalta vahvistaa omaa identiteettiä, toisaalta saada siihen uusia piirteitä. Henkilökohtaiset päiväkirjat tai yksin koetut hetket voivat edesauttaa henkilökohtaisten valintojen ja arvojen tunnistamista prosessin aikana.

Kenttäkurssilla yksityinen asuttaminen kiinnittyi erityisesti yhteisen kenttäosion jälkeen yksilötöinä työstettyjen suunnitelmien aikaan ja muotoon. Vuorovaikutteisessa suunnitteluprosessissa olisi kuitenkin tärkeää, että suunnitteluprosessi ei hajoa yhteisen kenttäosion ja aineiston työstön jälkeen eri asiantuntijoiden erillisiksi työosuuksiksi. Sen sijaan tulisi kehittää keinoja, jotka ulottavat vuorovaikutteisen keskusteluyhteyden myös yksityisen asuttamisen tilaan tai mahdollistavat palaamisen yksityisestä takaisin jaetumpiin asuttamisen tiloihin.

Väylänvarren kenttäkurssin voidaan ajatella kokonaisuudessaan muodostaneen tietynlaisen asuttamisen tilan. Tutkijoina yhdistimme prosessin alkuvaiheessa asuttamisen kokemuksen pääosin tiellä kulkemiseen ja tien varrella olemiseen. Sovellettuamme Norberg-Schulzin neljää asuttamisen ulottuvuutta Väylänvarrella toteutetun prosessin kokonaisuuden tarkasteluun tavoitteenamme on jatkossa pohtia, miten esimerkiksi matkailijan asuttamisen eri muotoja voidaan paremmin huomioida koko dialogin ajan – alun paikkaan herkimisen vaiheesta aina yksilökohtaisemman suunnittelun vaiheeseen asti. Tämä voisi rohkaista eri alojen tutkijoita ja asiantuntijoita pohtimaan luontomatkailevan suunnitteluprosessia laajempaan kokonaisuuteen, ei ainoastaan matkailijan ja luonnon kohtaamisen näkökulmasta.

Lopuksi

Tutkijoiden välisen dialogin soveltaminen yhteisen kenttäkurssin menetelmänä oli meille uudenlainen kokemus monitieteisestä yhteistyöstä. Opimme paljon eri tieteenalojen lähestymistavoista ja siitä, miten haasteellista niiden yhteensovittaminen saumattomasti voi olla. Kursilta saadut kokemukset auttavat meitä hahmottamaan suunnitteluprosessia ja osallistumaan luontomatkailevan suunnitteluun uusia näkökulmia hyödyntäen. Esimerkiksi eri toimijoiden ja asiantuntijoiden välisen vuorovaikutuksen luominen ja ylläpitäminen riittävän pitkään osoittautui yhdeksi keskeiseksi haasteeksi tehtäessä suunnittelua asuttamisen näkökulmasta. Tulevaisuudessa soveltaessamme ja kehittäessämme dialogin menetelmää edelleen voimme miettiä mahdollisia yhteensovittamisen kipupisteitä jo ennalta ja järjestää dialogin eri vaiheissa tuokioita, joissa eri tieteenalojen edustajat saavat pohtia ja miettiä ratkaisuja kynnyskysymyksiin oman tieteenalansa lähtökohdista käsin. Tämä on tärkeää erityisesti siirryttäessä dialogin vaiheesta toiseen: yhteisen kielen ja käsitteiden löytyminen kokemusten kautta esiin nouseville luonnon toimijuuksille vaatii aikaa ja mahdollisesti omaan tieteenalaperinteeseen nojautuvien lähestymistapojen tarkempaa arviointia.

Asuttamisen kautta tapahtuva suunnittelu ei poista osallistavaan suunnitteluun liittyviä haasteita siltäkään osin, että voimakkaimpien toimijoiden äänet voivat edelleen peittää alleen muiden näkemykset tai että yleensä on vaikea saada kaikkia osallisia osallistumaan suunnitteluun. Asuttaminen, pysähtyminen, kokeminen ja aktiivinen vuorovaikutus erilaisten toimijoiden kanssa voivat kuitenkin tehdä suunnitteluprosessista moniäänisempää ja enemmän erilaisia näkemyksiä huomioivaa. Väylänvarrella toteutetun dialogin eri vaiheita arvioidessamme tulimme siihen johtopäätökseen, että kunnan edustajana toimineen henkilön vaikutus suunnitteluprosessin käynnistymiseen oli merkittävä – ilman hänen intoaan ja pohjatonta tietovarantoaan erityisesti yhteisöllisestä asuttamisesta olisi muotoutunut erilainen kokemus.

Pohdimme tutkijoina myös sitä, ovatko pelkät kokemuksetkin arvokkaita. Kokemukset elävät meidän kaikkien työssä – eivätkä ole näin mitattavissa vain sillä, mitä Väylänvarrella jatkossa tapahtuu. Osallistavuuden kannalta konkreettiseen tulokseen pyrkiminen voi olla hyvä asia, mutta oppimisprosessin ja kokemuksellisuuden kannalta ei välttämätöntä. Jos suunnitelma jää ilmaan ja puheen tasolle, voivat suunnittelun ”kohteena” olevat tahot (kunta, paikalliset asukkaat, matkailuelinkeinon edustajat) kokea koko prosessin turhaksi ja aikaa vieväksi keskusteluksi. Puheen tasolle jäävän suunnittelun tuloksista ei myöskään voida arvioida, miten hyvin ne vastaavat tavoitteisiin: ovatko suunnittelun tuloksena syntyneet ratkaisut ympäristöä ja paikallisuutta kunnioittavia ja niihin sopeutuvaa (luonto)matkailua tukevia? Toisaalta kunnan edustajat olivat aktiivisina osallistujina mukana koko prosessissa, eivätkä hekään mittaa kurssista saatua hyötyä vain lopputulosten suoralla hyödynnettävyydellä – vaan myös uusina asuttamisen kokemuksina ja ideoina.

Kiitokset

Kiitämme kurssille osallistuneita opiskelijoita, Kolarin kunnan edustajia ja Arktisen yliopiston Pohjoisen matkailun temaattista verkostoa. Kenttäkurssin toteutukseen on saatu Pohjoismaiden ministerineuvoston Nordplus Higher Education -rahoitusta.

Lähteet

- Cloke, P. & Jones, O. (2001). Dwelling, place, and landscape: An orchard in Somerset. *Environment and Planning A*, 33, 649–666. <https://doi.org/10.1068/a3383>
- Habib, F. & Khosro Sahhaf, S. M. (2012). Christian Norberg-Schulz and the existential space. *International Journal of Architecture and Urban Development*, 1(3), 45–50.
- Heidegger, M. (1977). *Building, dwelling, thinking*. (Käant. Albert Hofstadter.) New York: Harper and Row.
- Hynönen, A. (2002). Matkailun alueellinen suunnittelu kestävän kehityksen näkökulmasta. Teoksessa J. Saarinen & J. Järviluoma (toim.), *Luonto matkailukohteena: virkistystä ja elämyksiä luonnosta* (s. 135–147). (Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 866). Rovaniemi.
- Höckert, E. (2018). *Negotiating hospitality: Ethics of tourism development in the Nicaraguan highlands*. London: Routledge.

- Ingold, T. (2000). *The perception of the environment: Essays on livelihood, dwelling and skill*. London: Routledge.
- Ingold, T. (2011). *Being alive: Essays on movement, knowledge and description*. London: Routledge.
- Johnston, C. (2008). *Beyond the clearing: Towards a dwelt animal geography*. *Progress in Human Geography* 35, 633–649.
- Kinnunen, V. (2017). *Tavarat tiellä: Sosiologinen tutkimus esinesuhteista muutossa*. (Acta Universitatis Lapponiensis 362.) Rovaniemi: Lapland University Press.
- Mettiäinen, I. (2007). Osallisuus ja osallistaminen. Teoksessa M. Uusitalo, P. Sarala & J. Jokimäki (toim.), *Maisemälähtöinen maankäytönsuunnittelu luontomatkailukeskuksissa* (s. 67–69). (Arktisen keskuksen tiedotteita 52.) Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Mettiäinen, I., Rantala, O. & Uusitalo, M. (2007). Osallistamisen menetelmiä. Teoksessa M. Uusitalo, P. Sarala & J. Jokimäki (toim.), *Maisemälähtöinen maankäytönsuunnittelu luontomatkailukeskuksissa* (s. 69–70). (Arktisen keskuksen tiedotteita 52.) Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Norberg-Schulz, C. (1985). *The concept of dwelling: On the way to figurative architecture*. New York: Rizzoli.
- Obrador Pons, P. (2003). Being-on-holiday: Tourist dwelling, bodies and place. *Tourist Studies*, 3, 47–66. <https://doi.org/10.1177/1468797603040530>
- Randolph, J. (2004). *Environmental land use planning and management*. Washington: Island Press.
- Rantala, O. (2017). Luontomatkailu. Teoksessa J. Edelheim & H. Iloa (toim.), *Matkailututkimuksen avainkäsitteet* (s. 59–63). Rovaniemi: Lapland University Press.
- Rantala, O. & Mäkinen, M. (2018). Engaging with modern wooden shelters. Teoksessa C. Ren, G. T. Jóhannesson & R. van der Duim (toim.), *Co-creating tourism research: Towards collaborative ways of knowing* (s. 24–38). London: Routledge.
- Rautio, P. (2013). Children who carry stones in their pockets: On autotelic material practices in everyday life. *Children's Geographies*, 11, 394–408. <https://doi.org/10.1080/14733285.2013.812278>
- Ren, C., van der Duim, R. & Jóhannesson, G. T. (2018). Co-creation of tourism knowledge. Teoksessa C. Ren, G. T. Jóhannesson & R. van der Duim (toim.), *Co-creating tourism research: Towards collaborative ways of knowing* (s. 1–10). London: Routledge.
- Ren, C. & Jóhannesson, G. T. (2018). Collaborative becoming: Exploring tourism knowledge collectives. Teoksessa C. Ren, G. T. Jóhannesson & R. van der Duim (toim.), *Co-creating tourism research: Towards collaborative ways of knowing* (s. 24–38). London: Routledge.
- Saarinén, J. (2017). Enclavic tourism spaces: Territorialization and bordering in tourism destination development and planning. *Tourism Geographies* 19, 425–437. <https://doi.org/10.1080/14616688.2016.1258433>
- Salmela, T. (2018). The (dis)organized sleeping body: Transgressing boundaries. (Acta Universitatis Lapponiensis 369.) Rovaniemi.

- Salmela, T., Valtonen, A. & Meriläinen, S. (2017). An uncanny night in a nature bubble: Designing Embodied sleeping experiences. Teoksessa D. R. Fesenmaier & Z. Xiang (toim.), *Design science in tourism: Foundations of destination management* (s. 69–93). Springer.
- Springgay, S. & Truman S. E. (2018). *Walking methodologies in a more-than-human world: WalkingLab*. London: Routledge.
- Timothy, D. & Tosun, C. (2003). Appropriate planning for tourism in destination communities: Participation, incremental growth and collaboration. Teoksessa S. Singh, D. J. Timothy & R. K. Dowling (toim.), *Tourism in destination communities* (s. 181–204). Cambridge: CABI.
- Valkonen, J. (2011). *Palvelutyön taito*. Tampere: Vastapaino.
- Veijola, S. & Falin, P. (2014). Mobile neighbouring. *Mobilities*, 11, 382–399.
<https://doi.org/10.1080/17450101.2014.936715>
- Äijälä, M. (2016). Kansallispuiston luonto paikkakokemuksen rakentajana. Diskurssianalyysi Pallas-Yllästunturia koskevista selonteoista. *Matkailututkimus*, 12(2), 4–20.